

Г. А. Грецька,
кандидат економічних наук, КЕІМ

РЕГУЛЯТОРИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню пріоритетів державного розвитку сільського господарства України.

The article is sacred to research of state development's priorities of agriculture of Ukraine.

ВСТУП

Аналіз особливостей державного регулювання процесів відтворення економічних факторів аграрного сектору в трансформаційній економіці не може оминати основні положення нормативної теорії. Теорія державного регулювання національної економіки в цілому є вихідною методологічною засадою формування принципів регулювання кожної її складової, в тому числі й аграрного сектора. Для економічної думки функції держави, межі її втручання в економічне життя — це, по суті, "вічне питання". До основних постулатів, що визначають необхідність, еволюцію та основні засади державного регулювання економіки, слід віднести: неспроможність ринкового механізму саморегулювання, історичний досвід державного втручання в економіку, формування теорій класичної та неокласичної моделей регулювання, специфіку об'єкта регулювання та інституційного середовища.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для методології нашого дослідження важливо визначити сутність поняття "державне регулювання", яке не можна зводити лише до сукупності методів і важелів управлінського впливу на соціально-економічні процеси, а також ототожнювати з державним втручанням в економіку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Державне регулювання — це "сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного виробництва (в т.ч. продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються"; "вплив держави на відтворювальні процеси в економіці

для досягнення цілей економічної політики" [1, с. 4]. На нашу думку, останнє визначення сутності державного регулювання є досить влучним. Отже, державне регулювання ринкової економіки є складовим елементом механізму її функціонування, що виражає форми участі держави в соціально-економічному житті країни за допомогою методів і важелів впливу на процеси, які відбуваються.

Не слід "державне регулювання економіки" ототожнювати з поняттями "економічна політика держави", "державне управління економікою". Під "економічною політикою" слід розуміти комплекс економічних цілей і заходів держави щодо забезпечення вирішення завдань економічного розвитку в довгостроковому та короткостроковому періодах. Державне управління економікою — це "організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності" [4, с. 14].

Першими паростками практичної діяльності у сфері державного регулювання, що мали місце в історії економіки, ми знаходимо в працях меркантилістів у XVII — XVIII столітті, коли політика і наука були невіддільні. З цього приводу М. Кондратьєв зазначав, що "система меркантилістів ... по суті, була системою практичної політики, системою, яка в основному відповідала на питання, яким повинно бути народне господарство і як повинна була поводити себе по відношенню до нього державна влада" [6, с. 138]. Протекціоністська політика меркантилістів полягала у перевищенні експорту товарів над їх імпортом з метою нагромадження багатства в країні, у підтримці експансії торговельного капіталу, у захисті та заохоченні розвитку національної промисловості та сіль-

ського господарства, в обмеженні імпорту готової продукції, у забороні та обмеженні вивозу сировини та заохоченні її ввезення. На наш погляд, дані положення є досить актуальними для розвитку аграрного сектора.

Представник класичної школи політичної економії, зокрема А. Сміт, описував роль конкуренції в регулюванні економікою (ефект "невидимої руки"); вимагав відміни державної регламентації промисловості та торгівлі, зазначаючи, що "політика втручання породжує дуже важливу нерівність у загальній сумі вигод і невигод різного застосування праці та капіталу, обмежуючи ... конкуренцію" [12, с. 43]. Проте, відстоюючи принципи економічного лібералізму, А. Сміт не заперечував участі держави у господарському житті, яка полягає у виконанні наступних функцій: оберігати суспільство від насильств і вторгнення інших незалежних суспільств; від несправедливості й гноблення з боку інших його членів; створювати й утримувати певні громадські споруди й установи, у створенні й утриманні яких не можуть бути зацікавлені окремі особи чи невеликі групи. Дж. Мілля також заперечував надмірне, необгрунтоване втручання держави в економічні процеси. Вчений наполягав на необхідності прогресивного оподаткування та встановлення неоподаткованого мінімуму на основі теорії "рівності пожертви" [6, с. 307]. Крім того, Дж. Мілля відводив велику роль відносинам власності на землю, зазначаючи, що земля не створена людиною і тому має бути надбанням усіх людей, тому "державна може виступати у ролі єдиного землевласника, а землероби мають бути орендарями, що отримують свої ділянки на підставі строкового чи безстрокового договору" [6, с. 307].

На відміну від них, Ф. Бастіа визначав державу як фікцію, за допомогою якої всі намагаються жити за рахунок усіх, тому заперечував будь-які форми державного регулювання економіки, зазначаючи, що "народи стають найщасливішими, моральними, миролюбними, коли закон рідко втручається у приватну діяльність, тільки коли уряд менше дає про себе знати, коли особистість має найбільшу силу, а громадська думка найбільший вплив, коли склад управління нечисленний, коли легші і рівномірні податки..." [11]. Д.Рікардо також пропагував економічну свободу, вільну конкуренцію та невтручання держави в економічне життя, відстоюючи концепцію економічного лібералізму.

Представники ліберальної течії (Р. Харрод, Е. Хансен, Е. Ліндаль, Г. Мюрдаль, Р. Солоу) виступають за мінімальне державне втручання в економіку. Вчені виступали проти субсидування сільського господарства і підтримання цін на їх продукцію. Прихильники неокласичного напряму

хоч і виступають за суворе обмеження державного втручання в економіку, але не заперечують його, адже ринок інколи виявляє свою "недостатність" для досягнення максимальної ефективності. У цих випадках зростає стабілізаційна роль держави. Неокласики прагнуть довести, що для забезпечення стабільного стійкого зростання необхідна не компенсаційна діяльність держави з її інфляційними видатками, а стійкість грошової системи [9, с. 133].

Початок сучасної теорії регулювання економіки поклав Д.М. Кейнс, відповідно теорію вважають кейнсіанською. На відміну від деяких своїх попередників, кейнсіанці вважають, що ринкова система не має автоматичного механізму, який забезпечує повну зайнятість ресурсів і обгрунтування неминучості державного регулювання економіки. Кейнс обгрутовує об'єктивну необхідність та практичне значення державного регулювання ринкової економіки, головним інструментом якого є фіскальна політика, а об'єктом регулювання — ресурси інвестицій та процентні ставки [14, с. 3]. Державне регулювання передбачає розвиток державного сектора економіки, централізацію економіки на основі її націоналізації, послаблення ролі приватного підприємництва і ринкових відносин, здійснення регулюючих функцій за допомогою економічних важелів. Представники школи економіки пропозиції (М. Уейденбаум, М. Бернс, Дж. Гільдер, Г. Стайн, А. Лаффер) також не виключали використання фіскальних методів впливу на економічний процес. Однак вони категорично відкидали практику нарощування бюджетних видатків для стабілізації чи формування ефективного попиту, бо це може призвести до дестабілізації економіки та інфляції. Державна повинна використовувати непрямі методи впливу на позицію та процес виробництва.

Згідно з марксистською філософією, економіка, всі економічні системи, що ґрунтуватимуться на товарному виробництві та приватній власності, є несправедливими, неефективними і повинні поступитися місцем вищій формі організації суспільного виробництва — комуністичній, яка базуватиметься на суспільній, тобто державній власності [8]. Організацію національної економіки повинна забезпечити багаторівнева державна ієрархія, основу якої становить централізоване державне планування.

На відміну від Кейнса та марксистської теорії, Фрідмен, засновник монетаризму, виступає за децентралізацію економіки, за розвиток вільного ринкового підприємництва, якому надає значення вирішальної умови успішної економічної діяльності людини. На його думку, економіка повинна ґрунтуватися на стабільних грошах, стійкому гро-

шовому обігу, твердій валюті і її вільному обмінному курсі у світовій валютній системі, державному керуванні охороною здоров'я, освітою тощо [5, с. 12—13].

Досліджуючи еволюцію поглядів на роль держави у макроекономічному регулюванні важливо не оминати такий напрям, як інституціоналізм (Т. Веблен, Дж. Коммонс, У. Мітчелом, Г. Мінз, У. Ростоу, Р. Арон, Дж. Гелбрейт та ін.). Прихильники даної теорії вважають, що кейнсіанська політика стимулювання ефективного попиту краще, ніж ринок, здатна вирішувати завдання ефективного використання ресурсів, якщо вона супроводжується заходами з контролю над цінами і доходами. Вагоме місце в концепції інституціоналістів посідає ідея соціального контролю над економікою, центральне місце в якому відводиться державі, і зокрема її фіскальним знаряддям. Так, на думку Дж. Гелбрейта, необхідно більше покладатися на фіскальну, ніж на грошово-кредитну політику, суміщаючи її з підвищенням податків, скороченням бюджетного дефіциту і значним зниженням процентних ставок. Він також стверджує, що необхідно збільшувати урядові видатки у суспільстві, для якого характерне процвітання приватного бізнесу [13, с. 248—249]. Інституціоналісти відводять державі також вирішальну роль в організації і стимулюванні науково-технічного прогресу.

Найважливіша роль у дослідженні економічних функцій держави належить такому напрямку, як теорія суспільної економіки, що являє собою синтез усіх основних підходів в економічній теорії — неокласичного, кейнсіанського, нового інституціоналізму, а також чисто емпіричного аналізу. Центральна проблема теорії суспільної економіки — питання про те, які послуги повинні забезпечуватися державою і у яких масштабах. В межах цієї теорії сформульовані основні причини, що зумовлюють необхідність доповнення ринкового механізму регулювання державним: існування монополій, забезпечення товарами суспільного споживання, породження екстерналій.

У другій половині ХХ століття західна економічна думка зуміла творчо використати ідеї державного регулювання для надання стабільності розвитку своїх економік. Зокрема, соціальні реформи Маргарет Тетчер у кінці 80-х років у Великій Британії є прикладом подальшої розробки методів державного регулювання економіки. З цього приводу Дж. Тобін зазначає: "Ринковий капіталізм породжує більше нерівності, ніж узгоджується з демократичними цінностями. Причини цієї нерівності не можна усунути, не пожертвувавши гнучкістю та ефективністю капіталістичної економіки. Отже, перерозподіл за допомогою державної скарбниці стає необхідним" [17].

Метою державного регулювання економіки є забезпечення правової бази функціонування ринкової економіки, встановлення законних і ефективних взаємовідносин між виробниками і споживачами продукції. Через систему державного регулювання здійснюється й корекція системи розподілу доходів з метою нівелювання соціальної нерівності населення країни.

Вчені часто державне регулювання економіки розглядають крізь призму економічної політики, під якою розуміють "обраний державними органами напрям дій, спрямований на певне оточення, який допомагає реалізувати їх можливості чи подолати перешкоди й досягти бажаних цілей" [15]; "прийняття взаємопов'язаних рішень, що стосуються вибору цілей і засобів їх досягнення" [16]. Вітчизняні економісти під економічною політикою в загальному сенсі розуміють дії урядових органів згідно з поставленими раніше цілями, напрямками і принципами, які впливають на хід економічних процесів [2].

Основними складовими економічної політики є: ключові цілі благополуччя; інструменти, які знаходяться в розпорядженні уряду; модель, яка пов'язує цілі та інструментарій, дозволяє визначити оптимальний масштаб політичних дій. При цьому кількість використовуваних інструментів має співпадати із кількістю поставлених цілей. Тінберген визначав наступні цілі макроекономічної політики: обсяги державних витрат і реальної зарплати, загальний рівень виробництва, інвестиції, сукупний попит, сальдо платіжного балансу [10, с. 317]. Іншими цілями державного регулювання економіки є: помірне і стабільне економічне зростання; високий рівень зайнятості; стабільність цін та грошового обігу; зовнішньоекономічна рівновага; високий рівень інвестицій; справедливе утворення і розподіл доходів та власності; охорона і поліпшення навколишнього середовища; максимізація багатства; досягнення соціальної справедливості та гармонії; дотримання прав людини на життя і т.п. Найчастіше в економічній літературі зустрічається так звана "тріада цілей" [10, с. 23]: зростання ВВП, повна зайнятість та нульова інфляція.

Розрізняють кількісні та якісні інструменти економічної політики. До кількісних інструментів відносяться фіскальна і грошово-кредитна політика, до якісних (на прикладі дій Уряду України) — приватизація, роздержавлення та лібералізація економіки. Практичний вибір інструментів і показників залежить від конкретного економічного і соціального стану суспільства та цілей, які ставить перед собою уряд країни. Відповідно до цілей розробляється економічна політика держави.

Складовими механізму реалізації економічної політики держави є: фіскальна, грошова та стабі-

лізаційна політики. Фіскальна політика об'єднує політику витрат і політику доходів та побудована, як правило, на гнучкій взаємодії структурних рівнів виконавчої влади та центрального банку. Фіскальна політика полягає в регулюванні сукупного попиту шляхом маніпулювання державними витратами та системою оподаткування з метою зменшення коливань ділових циклів, а також для сприяння швидкому зростанню економіки з високою зайнятістю та без високої неконтрольованої інфляції. Фіскальна політика застосовує податкове регулювання для стимулювання економічного зростання та організує розподіл та перерозподіл доходів.

Податки та податкові пільги як інструменти податкового регулювання впливають на господарську поведінку суб'єктів господарювання у бажаному напрямку. Виділимо найбільш розповсюджені види податкових пільг: неоподатковуваний мінімум об'єкта оподаткування; вилучення з оподаткування певних елементів об'єкта оподаткування; прискорене амортизаційне списання основного капіталу; звільнення від сплати податків окремих осіб або категорій платників податків (спільних підприємств, сільськогосподарських підприємств, інвалідів, ветеранів війн тощо); зниження податкових ставок; зменшення податкової бази; податковий кредит (відстрочка сплати податків без нарахування процента); повне або часткове повернення податків (повернення ПДВ експортеру).

Політика державних видатків допомагає здійснити структурні перетворення, виконувати розподільчу функцію, стимулювати, формувати і корегувати сукупний суспільний попит, а через нього і виробництво та зайнятість, згладжувати регіональні та галузеві диспропорції, вирішувати соціальні проблеми. Видатки держави здійснюються в таких напрямках: на соціальні цілі (освіта, охорона здоров'я, соціальна допомога і державні дотації); на господарські потреби (дотації державним підприємствам; субсидії сільському господарству; видатки на асигнування здійснення державних програм; капіталовкладення в інфраструктуру та ін). Основу політики державних видатків становлять державний бюджет і бюджетна політика.

Зовнішньоторговельна політика держави передбачає регулювання експорту, імпорту та міграції капіталів. Засобами стимулювання експорту є: податкові пільги експортерам, гарантування експортних кредитів, дво- і багатосторонні економічні угоди, регулювання валютного курсу, розробка і здійснення спеціальних цільових програм. Імпорт можна регулювати шляхом встановлення ставок митного оподаткування, валютного курсу, квот на ввіз зарубіжних товарів та послуг.

До засобів регулювання міграції капіталів відносять дво- і багатосторонні угоди, процентні ставки, спеціальні режими оподаткування, кредити, спеціально призначені для сплати податків, запровадження режимів вільних економічних зон, інструменти зовнішньої політики (рестрикції, преференції, амністії капіталу, державні гарантії тощо).

Основними регуляторами грошово-кредитної політики є: норма обов'язкових резервів; ставка міжбанківського кредиту (облікова ставка); операції Національного банку України (НБУ) з державними облігаціями на ринку цінних паперів. Через НБУ держава регулює емісію, встановлює позичковий банківський процент, надає кредити, випускає цінні папери, впливає на грошові потоки і заощадження. Дані інструменти дозволяють державі протистояти інфляції, регулювати процентні ставки і через них інвестиційний процес, виробництво і зайнятість, здійснювати відчутний вплив на рух курсу акцій тощо. Ставка міжбанківського кредиту, облікова ставка (процент за кредит, який НБ надає всім іншим банкам) застосовується для регулювання інфляційного процесу, уповільнення приросту обсягу грошової маси та для впливу на курс акцій і рівень інвестиційної та ділової активності за такою схемою: якщо прискорюється інфляційний процес, то НБ зобов'язаний йому протидіяти, піднімаючи облікову ставку, що веде до скорочення попиту на гроші з боку фінансових активів, і, таким чином, більш повільного нарощування обсягів грошової маси. У разі погіршення ділової кон'юнктури, сповільнення інвестиційної діяльності та ділової активності, спаду виробництва, зростання безробіття НБ, навпаки, знижує облікову ставку, що веде до протилежних результатів. Норма обов'язкових резервів визначає грошову суму, яку комерційний банк не має права давати в борг і зобов'язаний тримати на своєму рахунку в НБУ. Під час інфляції, коли треба зменшити зростання грошової маси в обігу, НБ підвищує норму обов'язкових резервів. Якщо ситуація змінюється і є необхідність збільшити кількість грошей в обігу, норма обов'язкових резервів зменшується і комерційні банки, розморозивши частину своїх коштів, перетворюють їх на кредити, а потім в інвестиції. Операції з державними борговими зобов'язаннями, облігаціями внутрішньої державної позики — ще один регулятор грошової маси і рівня ділової активності. Купівля Національним банком облігацій внутрішньої державної позики є засобом збільшення обсягу грошей в обігу і пошкваллення інвестиційного попиту та ділової активності. Встановлення облікової ставки та норми обов'язкових резервів є механізмами прямої дії, в роботі яких берить участь як Національ-

ний банк, так і інші елементи банківської системи.

Залежно від стану економіки, фази економічного циклу може проводитися політика "дорогих" або "дешевих" грошей. Якщо економіка потерпає від надмірної інфляції, Нацбанк розпочинає політику "дорогих" грошей: він продає облігації, збільшує резервну норму та облікову ставку, що призводить до зменшення пропозиції грошей і відповідного підвищення процентних ставок. Із підвищенням процентних ставок чутливі до ставок процента компоненти сукупного попиту, в першу чергу інвестиції, зменшуються. Отже, тиск "дорогих грошей" через зменшення сукупного попиту зменшує дохід, обсяг виробництва, зайнятість та інфляцію. У випадку, коли основною проблемою економіки є спад виробництва і відповідно високий рівень безробіття, застосовується політика "дешевих" грошей, механізм дії якої протилежний механізму дії політики "дорогих" грошей і може бути представлений таким ланцюгом: Нацбанк купує облігації, знижує норму резерву, облікову ставку, відповідно зростає грошова пропозиція, знижується процентна ставка, зростають інвестиційні видатки, попит, реальний ВВП збільшується на суму, кратну збільшенню інвестицій.

Отже, методи опосередкованого державного регулювання (вибір об'єкта оподаткування; систему податкових пільг; платежі за ресурси; ставки відсотків за кредит та кредитні пільги; ставки ввізного і вивізного мита; валютні курси й умови обміну валют тощо) економічних процесів спираються здебільшого на фінансові, кредитні та грошові важелі, через які держава впливає на поведінку й інтереси суб'єктів господарської діяльності [7, с. 94]. У сучасних умовах особливого значення набуває фінансовий механізм державного регулювання, котрий знаходить своє відображення у бюджетній, грошовій, податковій і кредитній системах, здійсненні політики цін і доходів, соціальних гарантій. Одним із видів фінансових важелів впливу є норми і нормативи. Їхнє значення полягає в тому, що практично всі фінансові елементи й розрахунки ґрунтуються на певних визначених ставках, нормах, нормативах. До важливих фінансових нормативів належать: облікові ставки НБ країни; амортизаційні відрахування; нормативи обов'язкового резервування депозитів; комерційних банків; податкові ставки; розміри статутних фондів комерційних банків тощо. В умовах загострення проблеми техніко-технологічної відсталості аграрного сектора та дефіциту фінансових ресурсів зростає значення амортизації.

Крім економічних методів регулювання економіки, виділяють також правові, адміністративні й організаційні [5, с. 96]. Правове регулювання економіки забезпечується шляхом прийняття законів і законодавчих актів, які визначають об'єкт та зміст

регулювання, а також відповідальність юридичних і фізичних осіб за їх невиконання. Правові методи регулювання використовують з метою створення сприятливих умов розвитку господарських (інституційних) одиниць усіх форм власності, забезпечення стимулювання організації та ефективного функціонування ринкової інфраструктури, створення умов мотивації виробництва і недопущення його спаду, зміцнення фінансово-кредитної системи, стимулювання науково-технічного прогресу, інвестицій та структурної перебудови, регулювання демографічних процесів, міграції робочої сили, здійснення перерозподільних функцій для забезпечення потреб оборони, охорони правопорядку, державного управління, розвитку фундаментальної науки, енергетики тощо.

Адміністративні методи можуть застосовуватися в таких сферах, які не охоплюються ринком, але залежать від нього: використання національного багатства; боротьба з монополізмом в усіх його проявах, коли економічні методи не дають результатів; розробка стандартів та контроль за їх дотриманням; забезпечення дотримання правил підприємства та фінансово-кредитної діяльності; виконання регіональних та державних програм. Адміністративні засоби реалізуються через законодавчо встановлені обмеження матеріальних, речових і фінансових потоків у вигляді ліцензій, квот, конкретних державних замовлень тощо. Організаційне регулювання стосується зміни організаційно-економічної структури усіх підсистем національної економічної системи адміністративно-правовим шляхом. Слід відмітити, що держава дедалі менше використовує для здійснення свого впливу прямі, адміністративно-командні форми і методи регулювання. Постійно збільшуються арсенал і питома вага непрямих, гнучкіших методів впливу держави на економіку, що мають переважно економічний характер. Але все ж залишаються сфери (наприклад, антимонопольного регулювання), де перевага цілком справедливо віддається прямим адміністративно-командним (а іноді — і досить жорстким) методам регулювання [3, с. 57].

Отже, економічну політику можна розділити на два основні види: мікроекономічну політику, метою якої є удосконалювання ефективності розподілу ресурсів, і макроекономічну політику, що забезпечує повніше використання ресурсів і стабільність цін. У межах мікроекономічної політики можна виокремити регіональну політику, політику конкуренції і політику щодо робочої сили. У рамках макроекономічної політики можна виокремити, наприклад, бюджетну політику, політику валютного курсу і політику доходів — усі ці напрями політики можуть мати на меті стабілізацію економіки. Методи прямого державного регулю-

вання означають прямий контроль над управлінням підприємством, галуззю тощо, що сприяє "одержавленню" економіки. Фінансова, податкова, кредитно-грошова політика та інші економічні важелі утворюють опосередкований спосіб впливу держави на економічні процеси.

Звичайно, як і ринкам, державі також притаманні свої вади. Тому функції держави повинні розширюватися в період трансформації економіки, її реструктуризації і в подоланні глибокої трансформаційної кризи. З цього приводу Дж. Стіглер називає чотири головних способи використання держави галуззю чи професійною групою: прямі грошові субсидії; обмеження доступу в галузь, а отже, і контроль за появою нових суперників (за допомогою імпорتنих і виробничих квот, протекціоністських тарифів і т.п.); привілею, що дозволяють даній галузі впливати на виробництво в суміжних галузях; пряма фіксація цін (як правило, одержувані галуззю вигоди не покривають збитків, заподіяних суспільству в цілому). Механізм державного регулювання здійснюється через функції держави: нормативна, фінансово-розподільна, стабілізаційна, гуманітарно-соціальна, ресурсно-розподільна, координаційно-синхронізуюча, контрольна, інвестиційно-технологічна, правозахисна тощо.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна зробити наступні висновки. Крім ринкових інструментів, активну роль в економіці відіграють держава, інформація, монополізація, трансакційні витрати, інституційні чинники та зміцнення позицій неформальної економіки. Економіка все більше стає суб'єктивною, ніж об'єктивною. Виокремлення нормативної економічної теорії є свідченням визнання пріоритетної ролі держави в регулюванні економікою. Не може бути створена ефективна ринкова економіка без регулюючої ролі держави. Це стосується, в першу чергу, країн, де відбуваються трансформаційні процеси переходу від адміністративно-командної економіки до ринкової. Досвід України засвідчив, що повна відмова від регулювання державою соціально-економічного розвитку, надання стихії ринку повної свободи привели до глибокої кризи, до стагнації економіки, що супроводжувалось і супроводжується великими соціально-економічними втратами.

З іншої сторони, причинами неефективності державного регулювання економічних процесів в країні є: слабкість держави як інституції; трансформація політичної системи внаслідок руйнації командно-адміністративної моделі соціалізму та побудови демократичного суспільства; перехід до відкритості економіки; інституційні чинники, по-

в'язані з економічною культурою та менталітетом, що впливають на поведінку суспільства та прийняття рішень на всіх його організаційних рівнях.

Література:

1. Бандурка О.М. Державне регулювання економіки / Бандурка О.М., Петрова К.Я., Удодова В.І. — Х.: Ун-т внутр. справ, 2000. — 160 с.
2. Белецький В.М. Моделювання макроекономічних процесів: монографія / Белецький В.М., Бакуменко В.Д. — К.: УАДУ, 1998. — 320 с.
3. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин / Галиця І. // Економіка України. — 2002. — № 6. — С. 52—58.
4. Державне регулювання економіки: навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. — К.: КНЕУ, 2000. — 316 с.
5. Державне регулювання економіки: навч.-метод. посібник для самост. роботи студентів економ. спец. — Львів: ЛКА, 2001. — 220 с.
6. Історія економічних вчень: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2004. — 1300 с.
7. Ляшенко Г.П. Фінансові методи регуляторної політики / Ляшенко Г.П. // Фінанси України. — 2003. — № 6. — С. 94—97.
8. Маркс К. Твори / Маркс К., Енгельс Ф. — 2-ге вид. — К.: Держ. вид-во політ. літ. УРСР, 1963. — Т. 20. — 294 с.
9. Осадчая И.М. Современное кейнсианство / Осадчая И.М. — М.: Мысль, 1971. — 176 с.
10. Сакс Дж.Д. Макроэкономика. Глобальный подход: пер. с англ. / Сакс Дж.Д., Ларрен Ф.Б. — М.: Дело, 1996. — 848 с.
11. Сей Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Сей Ж.-Б. Трактат по политической экономии. Бастиа Ф. Экономические софизмы. Экономические гармонии. — М.: Дело, 2000. — 200 с.
12. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу і причини добробуту націй: пер з англ. / Сміт А. — К.: Port-Royal, 2001.
13. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектору / Стігліц Дж. Е. [пер. з англ. А.Олійник, Р.Скільський]. — К.: Основи, 1998. — 854 с.
14. Тимошенко И.И. Зарубежный опыт государственного регулирования / Тимошенко И.И. — К., 1995. — 20 с.
15. Friedrich — Carl J. Man and His Government: An Empirical Theory of Politics. — New-York: McGraw Hill Book Company, Inc. 1963.
16. Jenkins William I. Policy Analysis: A Political and Organizational Perspective. — London: Martin Robinson, 1978.
17. Tobin James. A Utilitarian Approach to Redistributive Policies // Paper presented at Nemetria Conference, Foligno, Italy. — 1994. — October 25. *Стаття надійшла до редакції 02.06.2011 р.*